

Н. В. Левчик

Грінченко Борис Дмитрович

ГРІНЧЕНКО Борис Дмитрович (псевд. і крипт.: Вартовий, Василь Чайченко, Б. Вільхівський, Л. Яворенко, Перекотиполе, І. Сельський, Б., Б. В., Б. Г., В., В. Ч. та ін.; 27. 11(09. 12). 1863, х. Вільховий Яр побл. с. Руські Тишки, нині Харків. р-ну Харків. обл. – 23. 04(06. 05). 1910, м. Оспедалетті, Італія, похов. у Києві) – письменник, літературознавець, фольклорист, мовознавець і громадсько-культурний діяч. Чоловік [Марії](#), батько [Насті](#) Грінченків. Навчався у Харківській реальній гімназії, звідки відрахований 1879 (із заборонаю продовжувати освіту) за поширення нелегальної літ-ри і зв'язок з народницькими гуртками. 1881 склав іспити на народного вчителя. Учителював на Харківщині та Катеринославщині, від 1894 – на різних посадах у земстві Чернігова. 1902 переїхав до Києва, де працював ред. г. «Громадська думка» (згодом «Рада») та в ж. «Нова громада». Один із засновників «Братства тарасівців», Української радикальної партії (1905), очолював Всеукраїнську читацьку спілку (1905–07), голова товариства «Просвіта» (1906–09). Помер в Італії, перебуваючи на лікуванні.

Автор поет. зб. «Пісні Василя Чайченка» (Х., 1884), «Під сільською стріхою» (1886), «Нові пісні і думи Василя Чайченка» (1887; обидві – Київ), «Під хмарним небом» (Л., 1893), «Пісні та думи» (Чг., 1895), «Хвилини» (К., 1903). Поезія 1880-х рр. розкриває становлення ліричного героя як особистості в умовах громадянської боротьби за національне визволення народу. Вірші 1890-х рр. відтворюють багатогранні почуття особистості на зламі століть; інтимна лірика позначена впливом суспільних ідеалів і водночас прагненням ліричного героя до самовираження. У цей час Г. активно працював у жанрі байки («Лошак», «Струмок та діти», «Кінь та Воли», «Орел та Сонце»), збагативши українську літературу тематично, жанрово й образ. засобами. У 1880–90-х рр. написав низку поем, вдаючись до художньої інтерпретації

історії України; у більшості з них приділяє увагу проблемам моралі, героїчному началу («Смерть отаманова», «Ярина», «Лесь, преславний гайдамака», «Іван Попович», «Матільда Аграманте», «Дон Кіхот»). Створені на поч. 20 ст. поеми «Перша жінка», «Вечірній світ» позначені притчевою філософічністю і через особистісне, інтимне в житті людини виходять на узагальнення космічного масштабу. Г. – автор численних оповідань, присвячених життю села («Без хліба», «Хата», «Підпал», «Грицько»), шахтарів – вихідців із села («Панько», «Батько та дочка», «Серед чужих людей»), нелегкому становищу сільських учителів («Екзамен», «Непокірний») та ін., повістей «Сонячний промінь», «На розпутті» (обидві – 1892), «Брат на брата» (1910; усі – Львів), діалогії «Серед темної ночі» (1901; 1910) і «Під тихими вербами» (1902; 1910; усі – Київ), у яких порушив питання про місце і роль інтелігенції в духовному розкріпаченні народу.

Новаторським явищем в українській літературі 90-х рр. 19 ст. стали історичні романтичні драми ідей Г. – «Ясні зорі» (1894), «Степовий гість» (1897, перша назва – «За батька»), «Серед бурі» (1899). Розбудову соц. драми продовжила п'єса «На громадській роботі» (1899, перша назва – «Арсен Яворенко»), темою якої, як і комедії «Нахмарило» (1897), є служіння інтелігенції народу. Психологічна драма «На новий шлях» (1906) звернена до проблеми емансипації жінки. Тривалою і плідною була перекладац.-видавн. діяльність Г.: «Вільгельм Телль», «Марія Стюарт» Ф. Шіллера, «Перед сходом сонця», «Візник Геншель» Г. Гауптманна, «У золотих кайданах» О. Мірбо, «Рідний край» В. Сарду, «Огні Іванової ночі», «У рідній сім'ї», «Кінець Содомові» Г. Зудерманна, «Монна Ванна» М. Метерлінка, лірика О. Кольцова, О. Плещеева, А. Майкова, Г. Гайне, «Лісовий цар» Й. Гете, окремі драми Г. Ібсена, твори З. Топеліуса, Г.-К. Андерсена, Е. де Амічіса, М. Твена, А. Франса, О. Шрайнер, Г. Брандеса та ін. Г. збирав етногр., фольклор. матеріали, результати своєї праці опублікував у [Грінченка Б. видавництві](#): «Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях» (т. 1, 1895; т. 2, 1897; т. 3, 1898), зб. «Из уст народа. Малороссийские рассказы, сказки и пр.» (1900), бібліогр. покажчик «Литература украинского фольклора 1777–1900» (1901). Автор призначених для народногочитання книжок фольклор. тематики: «Живі струни» (1895), «Книга казок віршом» (О., 1896), «Колоски» (Чг., 1898), «Веселий оповідач» (1898). Досліджував становище української освіти, культурної сфери: «Яка тепер народна школа на Вкраїні» (Чг., 1896), «На беспросветном пути. Об украинской школе», «Народні вчителі і українська школа», «Якої нам треба школи» (усі – Київ, 1906) та ін. Укладач букваря «Українська граматика до науки читання й писання» (1888; опубл. 1907) та першої укр. читанки «Рідне слово» (1912; у співавт. з М. Грінченка).

Відредагував і доповнив 4-том. «Словарь української мови» (К., 1907–09; неодноразово перевидавався). Його мовознавчі студії «Огляд української лексикографії» (1905), «Три питання нашого правопису. З додатком А. Ю. Кримського» (1908) та ін. не втратили наук. цінності. Як публіцист Г. є автором «Листів з України Наддніпрянської» (друкувалися у г.

«Буковина», 1892–93; окреме вид. – К., 1917; перевидані у кн. «Діалоги про українську національну справу», К., 1994), ст. «Галицькі вірші» (1896), що спричинилися до широких дискусій про долю і шляхи розвитку української літератури.

Публікував також статті, брошури з історії літератури («Оповідання про Евгена Гребинку», С.-Петербург, 1902), природничих наук («Про грім та блискавку», К., 1907), низку історичних нарисів («Іван Виговський, його життя й діла», К., 1909) та ін. Особливу вагу має праця Г. «Перед широким світом» (К., 1907), присвячена проблемам сільського читача, розвитку української літератури, театру, науки. Упорядкував колекцію та видав «Каталог музею українських древностей В. Тарновського» (Чг., 1900). У Києві 1903 надруковані «Писання» (т. 1–3) Б. Грінченка. Перше повне видання творів Г. підготувала М. Грінченко («Твори: У 10 т.», Х., 1926–30), сучасне вид. – «Твори: У 2 т.» (К., 1990–91). У 1988 відкрито [Грінченка Б. меморіальний музей](#).

Рекомендована література

1. Дорошенко В. Борис Грінченко // ЛНВ. 1910. Т. 9;
2. Чернявський М. Кедр Ливана: Спогади про Б. Грінченка. Хн., 1918;
3. Смілянський Л. Борис Грінченко. Критично-біографічний нарис. Х.; К., 1930;
4. Борис Грінченко // Білецький О. І. Зібрання пр.: У 5 т. Т. 2. К., 1965;
5. Твори Василя Чайченка // Драгоманов М. П. Літ.-крит. праці: У 2 т. Т. 2. К., 1970;
6. Яременко В. В. Нива його духовності // Грінченко Борис. Зернятка. К., 1987;
7. Погрібний А. Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. К., 1988;
8. Його ж. Борис Грінченко в літературному процесі кінця XIX – початку XX ст. Питання ідейно-естетичної еволюції. К., 1990;
9. Левчик Н. В. Борис Грінченко // Історія укр. літ-ри XIX ст. (70–90-і рр. XIX ст.). Кн. 3. К., 1997;
10. Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. (На матеріалах спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.). Уж., 1997;
11. Кравченко М. В. Мова і стиль творів Бориса Грінченка. Лг., 2001;
12. Животенко-Піанків А. Педагогічно-просвітницька праця Бориса Грінченка. К., 2001;
13. Барабан Л. Драматургія Бориса Грінченка як передумова національного модерного театру і драми початку 20 ст. // Мист. обрії'2003: Альм. К., 2004;
14. Хомутенко А. Фольклорно-етнографічна діяльність Бориса Грінченка // НТЕ. 2005. № 4;
15. Козар Л. Борис Грінченко як фольклорист. К., 2005;
16. Левчик Н. В. Борис Грінченко // Історія укр. літ-ри XIX ст. Кн. 2. К., 2006.

Бібліографічний опис:

Грінченко Борис Дмитрович / Н. В. Левчик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-31898>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).